

DOI:10.5281/zenodo.6637956

CZU: 343.98:343.541

CUPLUL PENAL VICTIMĂ – AGRESOR PRIN PRISMA INFRAȚIUNII DE HĂRȚUIRE SEXUALĂ

Victoria SAMOILENCO

doctorandă, Școala Doctorală „Științe Juridice”,

Universitatea de Stat din Moldova

ofițer superior al Penitenciarului nr.3-Leova al

Administrației Naționale a Penitenciarelor,

inspector de justiție

ORCID ID: 0000-0002-5998-2622

From a scientific point of view, the aggressor-victim relationship is of great significance, especially in the case of certain crimes, sexual harassment being one of them. Victimological and criminological prevention can be achieved much more qualitatively if we use effectively the studies related to this relationship. First of all, because such studies send us to certain bio-psycho-social models of the victim and the aggressor, but also to possible relationships between them. In this sense, it is not good to reduce the meaning of sexual harassment to that provided by the penal code. It is recommended to evaluate all forms of victimization related with sexual harassment. It is also recommended to identify and analyze the typology of victims, the typology of aggressors and the typology of criminal couples which are formed from the first two.

Keywords: criminal couple; sexual harassment; victimological prevention; criminological prevention; victimization; criminological compatibility.

Infrațiuinea ca instituție juridică de drept penal ce desemnează o faptă prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală, generează un context favorabil pentru lansarea unor probleme atât de ordin practic cât și teoretic. O parte din aceste probleme se referă la însăși elementele ce constituie semnele componente de infrațiuine, însă, o bună parte din problemele care pot fi identificate, mai ales în cazul anumitor infrațiuini, vizează relația victimă-agresor. Această relație este pretabilă atât unor abordări juridico-penale cât și criminologice. Totuși, pentru a formula anumite generalizări științifice legate de modul în care relația victimă-agresor determină declanșarea mecanismului actului infrațional și consumarea lui, generalizări care să favorizeze un sistem de prognoze, soluții, strategii, etc., ar fi mai corect să spunem că relația victimă-agresor trebuie să suporte în plan teoretic o abordare interdisciplinară: juridico-penală și criminologică în primul rând, însă, însoțită de abordări sociologice, psihologice, mai nou, victimologice, în sensul de teorie

sectorială în cadrul criminologiei, și de ce nu, filosofice.

Ar fi corect să spunem că obiectul de cercetare care ni se relevă în acest caz este „cuplul penal victimă-agresor”. Noțiunea de „cuplu penal” nu este o noutate științifică, însă, studiile legate de aceasta abia acum iau amploare, drept consecință a faptului că în pofida proceselor de democratizare și de afirmare a unor principii importante ale dreptului la nivel internațional precum egalitatea, legalitatea, nediscriminarea, non-violența, numărul de victime ale infracțiunilor ce prejudiciază persoana cu toate atributele sale-viața, sănătatea, cinstea, demnitatea, libertatea, inclusiv libertatea și inviolabilitatea sexuală, atinge cote impresionante, măsurile juridice întreprinse, inclusiv cele de perfecționare a cadrului legal de incriminare a faptelor prejudiciabile, nu au atins efectul scontat.

Firește, unii doctrinari au combătut ideea că există un „cuplu penal victimă-agresor”, invocând inclusiv faptul că anumitor infracțiuni nu le este aplicabil acest concept. Susțin punctul de vedere că pentru a fi acceptată respectiva noțiune, nu este necesar un caracter universal-valabil al acesteia. Este suficient faptul că cel puțin în cazul unor infracțiuni și anumitor tipuri de criminalitate ce astăzi prezintă un nivel înalt de pericol social, această noțiune „se îmbracă ca o mănușă perfectă”. Este vorba în primul rând despre infracțiunile de violență, în particular violența în familie, dar și infracțiunile cu caracter sexual, infracțiunea de hărțuire sexuală fiind cea pe care încercăm să o abordăm în cazul de față.

Evident, nu putem aborda relația victimă-agresor numai prin prisma infracțiunii de hărțuire sexuală în varianta reflectată de legislația penală a Republicii Moldova. Norma de incriminare prevăzută la art.173 al Codului Penal este extrem de rudimentară comparativ cu modalitatea de incriminare a hărțuirii sexuale din legislația penală a altor state cu tradiție în domeniul promovării unor politici în domeniul asigurării egalității de gen și combaterii oricăror forme de discriminare pe criterii sexiste. În astfel de state, există de regulă și un nivel mai înalt de raportare a respectivei infracțiuni: „studiile internaționale arată că există o legătură directă între tipul de politici implementate și rata de raportare, astfel, în statele cu politici consolidate de prevenire a hărțuirii, rata de raportare a comportamentelor adverse la locul de muncă este înaltă, fapt ce denotă și nivelul înalt de conștientizare a fenomenului” [1, p.3].

În statul vecin România, cadrul de incriminare a faptelor prejudiciabile ce pot fi asociate cu diferite tipuri de hărțuire este mult mai larg, discriminând între hărțuirea non-sexuală, prevăzută la art. 208, și hărțuirea sexuală prevăzută la art. 223, definită ca „pretindere în mod repetat de favoruri de natură sexuală în cadrul unei relații de muncă sau al unei relații similare, dacă prin aceasta victima a fost intimidată sau pusă într-o situație umilitoare” [2]. Pe de altă parte, Codul Penal al

Republicii Moldova definește hărțuirea sexuală ca „manifestare a unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj” [3]. Acest mod de a defini fapta prejudiciabilă, mult mai complex în raport cu varianta propusă de legiuitorul român, și aparent mai avantajos deoarece „nu limitează hărțuirea la raporturi de muncă sau raporturi similare acestora”, [4, p.104] nu este fără cusur de îndată ce este plină de expresii dificil de interpretat sau cărora le poate fi atribuit un sens ce facilitează o aplicare defavorabilă victimei (ex.: atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, etc.), și totodată, lipsește enumerarea unor circumstanțe agravante care ar fi fost necesare (manifestarea acestor comportamente față de un minor, în cadrul unui raport de muncă și/sau cu periclitarea statutului socioprofesional al persoanei, atragerea consecinței deteriorării sănătății mentale, faptul de a fi determinante la acțiunea de suicid a victimei, etc.).

Indiferent de nivelul la care legiuitorul unui stat a decis să incrimineze faptele asociate cu fenomenul hărțuirii sexuale, admitem că oriunde în lume, atât în raporturi de muncă cât și în alte raporturi sociale, prin victimizarea femeilor cât și a bărbaților, a minorilor cât și a adulților, acest model de comportament antisocial este foarte răspândit, prezintă un grad înalt de pericol social, poate fi un „prevestitor” al unor infracțiuni cu caracter sexual mult mai grave, dar mai ales, se originează într-un tipar agresional pe care ne dorim să-l eliminăm din societate deoarece stagnează foarte multe procese pozitive și dimpotrivă, fac să ia amploare unele fenomene indezirabile, mai ales în mediul academic, în diferite medii socioprofesionale, iar practica judiciară din Republica Moldova, demonstrează că și în mediul familial (au fost raportate cazuri de hărțuire parvenite din partea taților vitregi asupra fiicelor). Faptele ce pot fi asociate comportamentului de hărțuire sexuală așadar, pot fi asociate cu un tipar de agresivitate, prin urmare, permit crearea unui profil psihologic al hărțuitorului, iar în acest context, trebuie să menționăm că profilul agresorului-hărțuitor implică trăsături negative de personalitate ce se pot manifesta numai în prezența unei persoane cu „profil psihologic de potențială victimă”.

În baza celor expuse *supra*, am putea lansa ideea că în lipsa unei potențiale victime, prin care subînțelegem o persoană cu trăsături specifice, predispozante victimizării sexuale, hărțuitorul ar avea un comportament perfect prosocial și un nivel optim de adaptare socială, ba chiar ar demonstra o toleranță destul de înaltă la frustrări, un comportament non-agresiv și non-dominant. Această idee

îndrăzneță am lansat-o ca să putem argumenta existența unui cuplu penal victimă-agresor prin prisma infracțiunii de hărțuire sexuală nicidecum pentru a invoca ideea de „vinovăție a victimei” sau pentru a atribui un anumit „grad de vinovăție” victimei. De facto, nu putem reproșa agresorului că este cum este și nici victimei ca atare, de îndată ce în formarea personalității acestora au intervenit factori și stimuli independenți de voința lor, iar modalitatea în care au reacționat aceștia la stimulii respectivi, a fost condiționată biologic, în special genetic.

Altfel spus, o parte din legile pe baza cărora funcționează psihicul uman, deși au fost descoperite, nu putem spune că sunt lipsite de fatalitate, dimpotrivă, un individ cu anumite trăsături psihice înnăscute, plasat în contextul social potrivit poate deveni un exemplu de altruism, cumsecădenie, empatie și corectitudine, plasat într-un context social nepotrivit însă, expus la factori care să-i accentueze anumite predispuneri spre perversiune sau infracționalitate, poate deveni antisocial, corupt, agresiv, vicios și lipsit de empatie. Din această perspectivă, putem propune o teorie fatalistă cu privire la crimă, definind actul infracțional ca pe o sumă de legături cauzale ce în ultimă instanță, produc efectul periclitării și/sau prejudicierii unor valori sociale de maximă importanță, cu posibilitatea de a atrage ulterior modelul maxim de sancțiune instituit prin lege la nivel social, și anume pedeapsa penală.

Pentru ca o infracțiune de hărțuire sexuală să se înfăptuiască așadar, trebuie ca persoane compatibile din punct de vedere al capacităților lor incontrolabile de a se angaja într-un act infracțional (se are în vedere o compatibilitate criminologică), altfel spus, un cuplu penal, să se reunească într-un context social predispozant victimizării: la locul de muncă, în stradă, în mediul academic, etc. Acest punct de vedere strict determinist pe care îl susțin, sugerează în modul cel mai direct faptul că fiecare persoană în raport cu anumite persoane poate deveni victimă, în raport cu alte persoane poate deveni agresor, și evident, există un cerc de persoane cu care cel mai probabil ar menține raporturi neutre în legătură cu problema dată. Aceste raporturi de neutralitate/compatibilitate/incompatibilitate sunt specifice nu doar fenomenului infracțional ca fenomen ce implică interacțiune socială: există parteneri compatibili în viața de familie, în mediul de afaceri, în scenă, în sporturile de echipă, etc.

Din această modalitate de concepere și înțelegere a hărțuirii sexuale ca și infracțiune, rezultă că cea mai accesibilă soluție preventivă ar fi ca în mediul academic, în mediul socioprofesional, sau în oricare alt mediu unde au fost identificate riscuri, persoanele implicate într-un anumit proces, de muncă sau de învățare, nu contează, să fie supuse unui demers terapeutic prin care să atingă un nivel mai înalt de conștientizare de sine, cunoaștere de sine, stăpânire de sine, iar

Într-un final, conștientizare și cunoaștere a persoanelor de alături. În acest sens, pentru a preveni hărțuirea sexuală, la locul de muncă, foarte mult contează ce fel de specialiști racolăm în serviciul resurse umane. Nu doar din perspectiva ca aceștia să decidă pe cine recrutează ulterior în organizație dar mai ales din perspectiva perfecționărilor și formărilor profesionale la care urmează să supună angajații. Ideal ar fi ca organizațiile în care colectivul de muncă este foarte numeros să coopteze în serviciul resurse umane un psihoterapeut. Acesta este unicul profesionist care în mod obiectiv poate realiza o bună psihodiagnoză organizațională și modela în sens pozitiv conduita angajaților, prevenind o gamă largă de procese negative specifice activităților de serviciu (hărțuire sexuală, mobbing, ardere profesională, deformare profesională, etc.)

Concluzionăm faptul că un nivel înalt conștientizare și cunoaștere de sine, dar și a persoanelor care ne înconjoară, însoțite de o bună stăpânire de sine, la nivel emoțional și comportamental, diminuează semnificativ șansele ca un cuplu penal victimă-agresor să se reunească, un act infracțional să fie inițiat și finalizat. Oamenii pot învăța să își controleze trăsăturile ce îi predispun să devină agresori în egală măsură ca și trăsăturile ce-i predispun la victimizare. În fața unui agresor, cuvântul, gestul, acțiunea potrivită la momentul potrivit, îi pot inhiba acestuia pornirile infracționale. În fața unei victime, cunoștințele și abilitățile potrivite, utilizate conștient, pot produce gândul că consimțământul nevițiat este unica metodă corectă prin care ne putem trăi viața sexuală.

Admitem că la un anumit număr de persoane, agresivitatea, devianța și delicvența sexuală se manifestă mult mai pregnant decât la altele, astfel nivelul de compatibilitate și șansa de a identifica și a victimiza alte persoane este mai mare, prin urmare, și riscul lor de a fi încarcerați este destul de înalt. Cercul de persoane care ar putea fi victimizate, în astfel de cazuri este mai larg. Totuși, astfel de persoane, deși nu este o regulă generală, ci doar o statistică, fac parte din medii sociale vulnerabile, din cercuri cu nivel precar de intelectualizare și dimpotrivă cu nivel înalt de degradare morală, și cel mai probabil, astfel de persoane nu s-ar limita la infracțiunea de hărțuire sexuală, dimpotrivă, hărțuirea ar fi doar un „preludiu” pentru infracțiuni mult mai grave, precum infracțiunea de viol cu componentă agravantă. Spre exemplu, dacă am analiza statutul social al agresorilor sexuali din Penitenciarul nr.3-Leova, am identifica că foarte puțini dintre ei au finalizat cel puțin un curs elementar de formare profesională, și din potrivă, vom atesta că mulți din ei nu au finalizat ciclul gimnazial, practic nici unul nu au studii superioare, în schimb, au avut și au probleme cu adicțiile, în special cele legate de consumul substanțelor narcotice și alcool.

Hărțuitorul sexual poate prezenta această devianță tipică persoanelor

degradate din punct de vedere moral, intelectual și social, însă în egală măsură el poate fi inteligent, cult, cu un nivel înalt de autorealizare. Faptul că el nu a săvârșit o infracțiune de viol sau că nu a reușit să întrețină un raport sexual fără consimțământ sau cu consimțământ viciat, nu înseamnă că el nu este un agresor sexual. Trebuie reținut: hărțuitorul sexual este un agresor sexual. Din punct de vedere al frecvenței și intensității la care se manifestă devianța și delicvența sa sexuală, putem distinge a) hărțuitori sexuali ocazionali și b) hărțuitori sexuali stabili. Despre hărțuitorii ocazionali am menționat anterior că apar circumstanțial, când există un mediu social favorizant infracțiunii și există acea întâlnire dintre 2 persoane cu nivel înalt de compatibilitate psihologică în sensul de a forma un cuplu penal, întâlnire care este supusă unor reguli a hazardului. Astfel de hărțuitori apar foarte rar și ei de regulă nu prezintă risc de recidivă dacă victima compatibilă dispare din unghiul lor de vedere. Mai mult de atât, scopul lor poate fi altul decât satisfacerea poftelor sexuale. Ei se pot manifesta ca hărțuitori sexuali numai cu scopul de a umili, acesta fiind un mod de a compensa propriile frustrări sau chiar ca hărțuitori răzbunători.

Hărțuitorii sexuali stabili, spre deosebire de cei ocazionali, prezintă un risc de recidivă sporit și totodată, prezintă compatibilitate în sensul de a forma un cuplu penal cu mai multe categorii de victime. Sunt acei hărțuitori care „clachează” și sunt descoperiți atunci când săvârșesc infracțiuni cu caracter sexual mai grave. La astfel de hărțuitori deseori putem întâlni o preocupare pentru crearea alibiului și comportamentul duplicitar, spre exemplu cu un cerc îngust de persoane manifestă agresivitate sporită, însă frecventează des biserica și încearcă să se evedențieze ca buni enoriași. Acesta este motivul pentru care reperele bio-psiho-sociale ale hărțuitorului sexual sunt greu de identificat. Cunoaștem, cel puțin prin prisma jurisprudenței hărțuitori din medii sociale vulnerabile dar și hărțuitori din „medii de elită” [5], intelectuali, oameni de afaceri, politicieni, etc.

În ce privește victima infracțiunii de hărțuire sexuală, trebuie să menționăm că mai frecvent aceasta se prezintă ca persoană de gen feminin, însă, contextul social este decisiv în această situație, deoarece apar frecvent hărțuiri în mediul carceral masculin, în armată [6] și alte medii sociale dominate de bărbați. Victima infracțiunii de hărțuire sexuală poate deveni în oricare moment victimă a altor infracțiuni sexuale mai grave, este susceptibilă de a fi sancționată inclusiv de opinia publică din cauza conduitei duplicitare a hărțuitorului și a preocupării acestuia pentru crearea alibiului, motiv pentru care este susceptibilă și de a tăinu faptele infracționale ale agresorului. Șansele de a fi descoperită infracțiunea de hărțuire sexuală printr-un denunț care să emane de la victimă sunt mai mari dacă agresorul victimizează concomitent mai multe persoane și mai ales dacă acestea

provin din același mediu social, pentru că apare tendința de cooperare între victime.

Într-un final, hărțuirea sexuală, trebuie recunoscută ca formă de violență sexuală iar „violența sexuală este o problemă ce ne implică pe toți fie ca potențiale victime, fie ca martori tăcuți ori ca potențiali agresori”, și din această ultimă perspectivă, orice „avansuri, propuneri, solicitări cu caracter sexual, adresate unei persoane în mod repetat și după ce aceasta a dat de înțeles că nu le dorește” [7, p. 1-2], indiferent dacă au loc într-un colectiv de muncă sau nu, reprezintă un act ce poate fi deferit justiției elementar printr-un denunț efectuat la timp. Pasivitatea martorului sau a victimei nemijlocit, determină ca agresorul „să capete încredere”, astfel, frica de sancțiune este atenuată și apare sentimentul de curaj și mândrie infracțională, prin urmare, tănuirea infracțiunii este un pas spre extinderea cercului de persoane victimizate.

Rezultă că relația existentă la nivelul unui cuplu penal victimă-agresor trebuie acceptată și conștientizată nu doar de teoreticieni. Este benefică la modul general dezvoltarea unor „abilități criminologice” în cadrul unui colectiv de muncă mai ales, la fel cum este bine la locul de muncă să nu ne limităm la realizarea sarcinilor ce ne revin conform fișei postului, dar să ne formăm deprinderea de conștientiza și a analiza fenomenele sociale a căror martori sau coparticipanți suntem chiar noi, și pe cât este posibil, să încercăm a influența pozitiv aceste fenomene. În acest mod, putem stopa în mediul organizațional o sumedenie de procese negative, inclusiv cele care favorizează în mod direct sau indirect infracțiunile: ardere profesională, hărțuire sexuală, mobbing, deformare profesională, etc. Ar fi greșit să credem că nu avem de câștigat de pe urma acestui fapt deoarece orice efort atrage după sine și anumite beneficii: un climat organizațional favorabil spre exemplu, este esențial nu doar pentru a ne dezvolta armonios din punct de vedere profesional, dar și pentru a ne conserva sănătatea iar o cultură organizațională bazată pe valori pozitive favorizează progresul instituției cât și a angajaților, prin urmare, dacă un mediu socioprofesional prezintă careva riscuri criminogene, imediat trebuie întreprinse măsuri de profilaxie și într-un anumit mod, de auto profilaxie, în deosebi dacă aceste riscuri se referă la hărțuirea sexuală.

Referințe:

1. Centrul Național de Studii și Informare pentru Problemele Femeii Parteneriat pentru Dezvoltare. Cum prevenim și reducem hărțuirea sexuală la locul de muncă și studii. Recomandări de politici. Accesat [23.11.2021] Disponibil: http://drept.usm.md/public/files/Cerinte_ro.pdf

2. Codul Penal al României. Accesat [23.11.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/downloads/Cod-Penal-Romania-RO.pdf>

3. Codul Penal al Republicii Moldova. Accesat [23.11.2021] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109495&lang=ro

4. BOTNARENCO, M. Subiectul infracțiunii de hărțuire sexuală. În: *Materialele conferinței „Integrare prin cercetare și inovare”* (Chișinău, Moldova, 10-11 noiembrie 2014). Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 103-107.

5. AO Centrul Internațional „La Strada”. Cazul Prisăcari – eșec al justiției. Accesat [13.12.2021]. Disponibil: <http://lastrada.md/rom/articole/cazul-prisacari-esec-al-justitiei-pe-un-caz-de-hartuire-sexuala-care-va-afecta-inc-191>

6. Radio Europa Liberă. Hărțuire în armată. Accesat [23.11.2021] Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/t%C3%A2n%C4%83rul-h%C4%83r%C8%9Buit-%C3%AEn-armat%C4%83-pentru-c%C4%83-este-homosexual-este-acum-%C3%AEn-siguran%C8%9B%C4%83-/31556661.html>

7. Asociația pentru Libertate și Egalitate de Gen. Violența sexuală. Accesat [23.11.2021] Disponibil: <http://aleg-romania.eu/wp-content/uploads/2014/08/7-lectii-despre-violenta-sexuala-pe-intelesul-tuturor.pdf>

